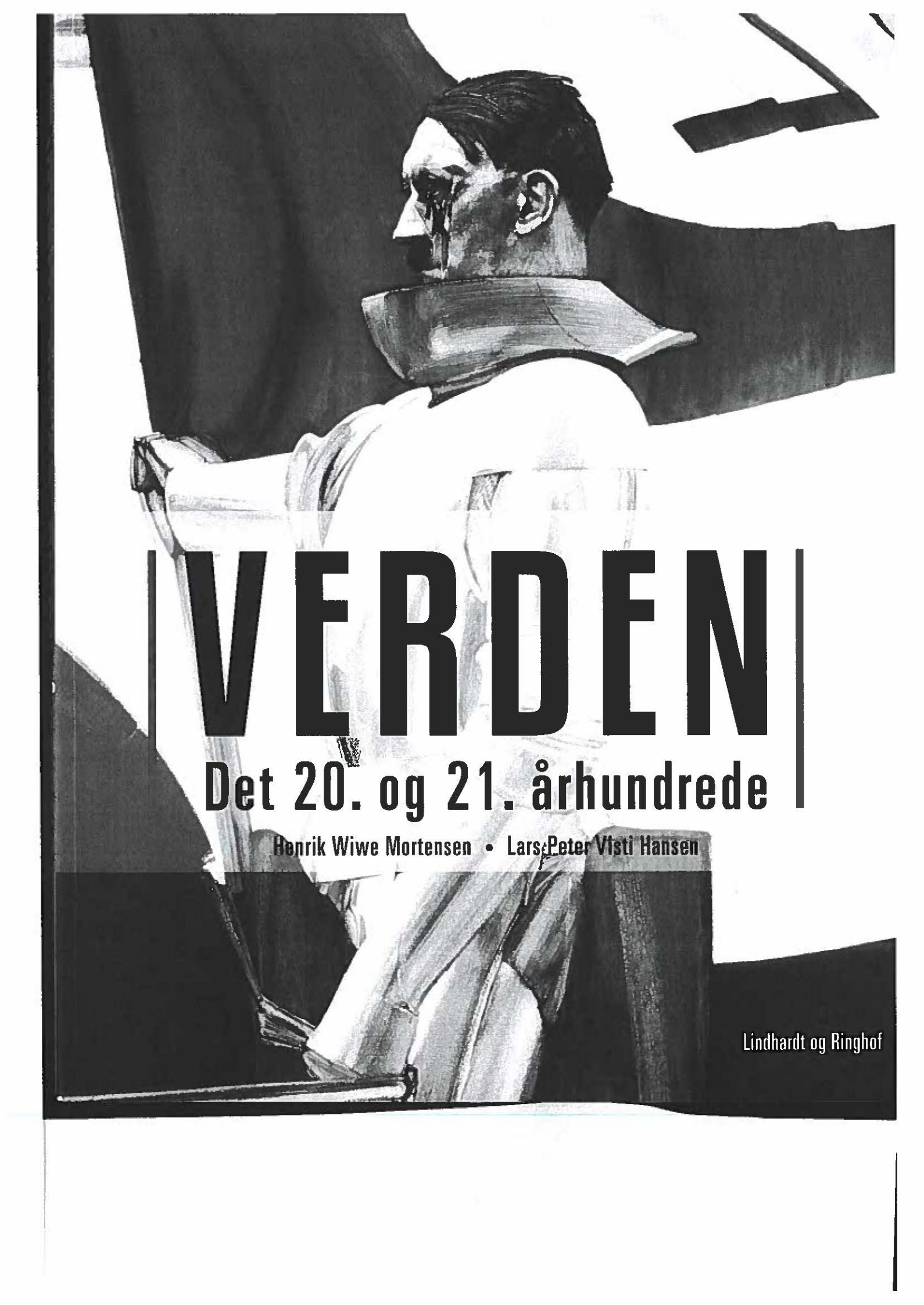

VERDEN

Det 20. og 21. århundrede

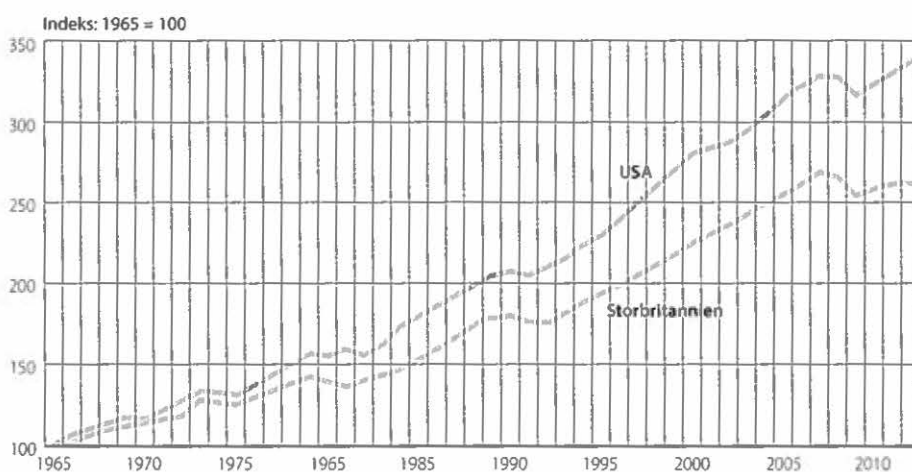
Henrik Wiwe Mortensen • Lars Peter Visti Hansen

Lindhardt og Ringhof

cessen fra radikale grupper hos både jøder og palæstinensere. En kraftigt stigende terrorvirksomhed fra militante palæstinensiske grupper førte til bekymring og frygt i den israelske befolkning. Og i den jødiske lejr kæmpede radikale bosættere hårdt imod en forsoningspolitik over for palæstinenserne.

Øget globalisering

Der skete store forandringer i det internationale økonomiske system i 1990'erne. Verden blev bundet langt tættere sammen. Denne udvikling blev især trukket af verdenshandlen, der oplevede et gigantisk løft, samtidig med en kraftig liberalisering af de globale kapitalbevægelser. Det blev indgangen til en ny fase i den såkaldte globalisering. En globaliseringsbølge, der i høj grad havde udspring i den fremadstormende informationsteknologi.

Tekst: Udviklingen i BNP i USA og Storbritannien, 1965-2012

I kølvandet på den kolde krig opstod den såkaldte 3. globaliseringsbølge. Begrebet globalisering har mange betydninger, og anvendes meget forskelligt. I denne sammenhæng kan globalisering forstås som at politiske, økonomiske og kulturelle forhold løsriver sig fra deres naturlige geografiske rammer. Det, der især karakteriserer tiden efter 1989 er, at der opstod et tydeligt samspil mellem disse forhold. Der er tale om grænseoverskridende relationer, der i sidste ende skaber en gensidig afhængighed mellem såvel individer som nationer.

Første og anden globaliseringsbølge

Den økonomiske udvikling ændrede karakter i 1990'erne, men den økonomiske globalisering var ikke en ny tilstand. International handel og samkvem har altid fundet sted, men i meget varieret form.

Perioden 1871-1914 omtales ofte som den første globaliseringsbølge. Nogle historikere går endnu længere tilbage og benævner perioden med de store opdagelser i det 15. og 16. århundrede som den første globaliseringsbølge. I 16-1700-tallet blev trekantshandlen udbredt, hvilket skabte grundlaget for velstand i Europa.

Men i slutningen af det 19. århundrede voksede den internationale handel kraftigt. I den periode var imperialismen i høj grad medvirkende til en øget samhandel mellem kolonimagter og kolonierne i Afrika og Asien. Men der blev også i stigende grad handlet på tværs af de industrialiserede lande. Med andre ord medførte den økonomiske udvikling i de industrialiserede lande en øget samhandel i verden med fokus på både råvarer og færdigvarer. Denne udvikling var samtidig også en forudsætning for den øgede økonomiske vækst og velstand, man oplevede i Vesteuropa og i USA.

Den stærkt øgede handel blev især gjort mulig, fordi teknologien satte helt nye standarder inden for kommunikation og transport. Det blev langt nemmere at drive grænseoverskridende forretning, og handelshindringer blev generelt reduceret i perioden.

Under 1. Verdenskrig og i mellemkrigstiden gik handlen praktisk talt i stå. Efter børskrakket i New York i 1929 blev handelshindringer det vigtigste våben i kampen om at beskytte landenes egen produktion og bevare og skabe nye arbejdspladser.

Tiden efter 2. Verdenskrig omtales som den 2. globaliseringsbølge. Forudsætningen var i særdeleshed det øgede politiske samarbejde gennem økonomiske organisationer som Verdensbanken, IMF og GATT. Marshallplanen blev af amerikanerne tiltænkt en væsentlig rolle i forbindelse med at skabe et amerikansk afsætningsmarked i Europa. På de interne linjer skulle Kul- og Stålunionen fungere som både en sammenbindende og stabiliserende faktor mellem de gamle fjender i Europa og samtidig skabe indbyrdes afhængighed for medlemslandene.

I den vestlige kapitalistiske blok voksede samhandlen med stor styrke. Fra politikerne side var det et meget bevidst valg, at man ved at slække på handelshindrin-

gerne kunne skabe velstand i Vesten. I forbindelse med afkoloniseringen havde især mange afrikanske lande svært ved at blive integreret i det globale kapitalistiske handelssystem. Disse lande satsede meget på salg af råvarer, samtidig med at bytteforholdet til færdigvarer over tid var faldende. Samtidig oplevede de også betydelige handelsrestriktioner over for ilande, der i praksis gjorde det vanskeligt at skabe grundlag for en industriproduktion. Generelt oplevede Afrika derfor kun ringe økonomisk udvikling og samhandel.

I mange asiatiske lande havde man en anden strategi, hvor produktionen af billigere industrivarer løftede økonomierne. Forudsætningerne for industri var her langt bedre; kapital, infrastruktur og de politiske rammer gjorde det muligt at grundlægge en stabil industriproduktion. I løbet af 1980'erne var mange asiatiske lande derfor også fuldt ud integreret i den kapitalistiske verdenshandel.

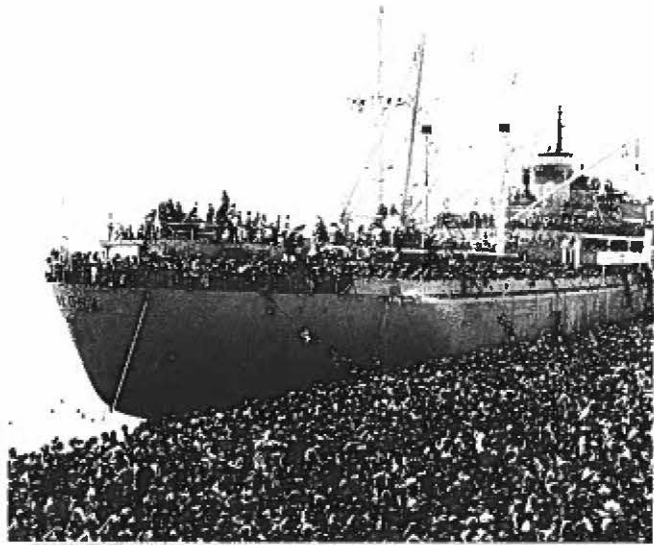
Den 3. globaliseringsbølge

Den 3. fase i globaliseringen faldt i naturlig forlængelse af afslutningen på den kolde krig. Perioden efter Berlinmurens fald var præget af en næsten uhørt optimisme. Der herskede en tro på kapitalisme og frihandel.

Forudsætningen for et faseskift i globaliseringen var den hastige udvikling i informationsteknologien. Med udbredelsen af bredbånd, internet og mobiltelefoni blev kommunikation, planlægning og logistik fuldstændig forandret. Det blev således muligt at have en langt tættere relation mellem mennesker, virksomheder og stater på tværs af landegrænser. Kommunikation og handel kom til at foregå inden for helt nye rammer.

Udbredelse af satellitkanaler og kabel-tv revolutionerede massemedierne. Nyheder blev bragt ud til hele verden i samme sekund, de foregik, og verdens store tv-stationer begyndte at sende nyhedsformidling døgnet rundt. I forbindelse med Den Anden Golfkrig var det amerikanske CNN et godt eksempel på denne tendens. Den kulturelle påvirkning udefra blev også intensiveret, og alverdens livsstil og livsformer blev allemandseje. Nationale og lokale kulturer blev sat under pres af den globale massekultur, der påvirkede livsvilkårene for mange. I særdeleshed oplevede man, hvordan den amerikanske livsstil med hensyn til påklædning, mad, musik og film bredte sig endnu mere. Den amerikanske livsstil var i højsædet, og mange mennesker overalt på kloden kunne på film eller på musikkanalen MTV opleve USA som mulighedernes land. Men den kulturelle påvirkning var flersidet, og den gensidige kulturelle påvirkning gjorde sig også gældende i forhold til regionale områder i Europa, og i forholdet mellem land og by inden for de enkelte lande.

I forbindelse med den teknologiske udvikling havde canadieren Marshall McLuhan allerede i 1960'erne introduceret begrebet "den globale landsby". Han mente, at mennesker i fremtiden i langt højere grad ville kommunikere gennem forskellige elektroniske medier og således gennem den teknologiske udvikling ville forenes. I løbet af 1990'erne blev denne vision mere og mere til virkelighed. I takt med øget politiske, kulturelle og økonomiske aktiviteter på tværs af landegrænser, oplevede mange at verden blev mindre. Politisk blev resten af verden især påvirket af vestlige værdier som demokrati, menneskerettigheder og markedsøkonomi. På godt og ondt blev den gensidige afhængighed større og større.

Albanske flygtninge i Bari, Italien. En væsentlig konsekvens af krigen i Jugoslavien var omfattende flygtningestrømme ind i Vesteuropa.

Ny international arbejdsdeling

Fra slutningen af 1980'erne skete der en betydelig liberalisering af kapitalbevægelser i verden. Det blev langt nemmere at investere og handle internationalt. I første omgang for stater og virksomheder, men senere også for privatpersoner. For virksomheder blev hele verden et potentielt afsætningsmarked. Der fandt en generel deregulering af verdenshandlen sted efter den Internationale Handelsorganisation WTO i 1995 blev etableret, og det blev i langt højere grad muligt at låne og investere penge i udlandet.

De stigende kapitalbevægelser og den øgede handel generelt skabte fra begyndelsen af 1990'erne en helt ny form for arbejdsdeling i verden, hvilket skabte grobund for øget vækst og velstand i store dele af den. Men uden tvivl tjente verdens gamle ilande rigtig mange penge på denne omlægning. I en økonomisk faglig sammenhæng er begrebet globalisering ofte knyttet til den 3. globaliseringsbølge, hvor samhandel, kapital og arbejdskraft flyder frit over landegrænser. Begrebet globalisering bliver derfor ofte knyttet til forandringsprocesser inden for de seneste 25 år.

Det var især den rige del af verden, hvor globaliseringen skabte øget vækst og velstand. Men mange tidligere ulande i Asien og Sydamerika, der i forbindelse med afkoloniseringsbølgen frem til begyndelsen af 1960'erne, havde omlagt landbrugsproduktionen til industriproduktion, red med på velstandsbølgen. Disse såkaldte nyindustrialiserede

lande (NIC) blev i perioden i stigende grad inkluderet i den nye internationale arbejdsdeling.

Produktionen blev yderligere specialiseret i de gamle ilande, og mange virksomheder splittede produktionsprocessen op og flyttede den løntunge del af produktionen til billigere produktionslande i først og fremmest Asien. Men også til de tidligere kommunistiske østeuropæiske lande, hvilket især tog fart efter mange østeuropæiske lande blev optaget i EU i 2004. Udflytning af produktion med oprettelse af datterselskaber andre steder i verden, eller outsourcing, hvor produktionen af delkomponenter varetages af andre virksomheder, blev i løbet af 1990'erne meget udbredt.

Samtidig så man en kraftig ekspansion i såkaldte transnationale virksomheder (multinationale selskaber), der opererer i mange lande og har en klar international profil. Disse virksomheder er så store, at deres omsætning er langt større end mange små og mellemstore landes bruttonationalprodukt. Virksomhederne lever ofte af at være internationalt kendte, og omkostningerne holdes nede ved blandt andet at have stordriftsfordele i produktionen, og ofte betale skat i et af de lande hvor virksomhedsskatten er meget lav.

Men den øgede økonomiske globalisering var ikke en fordel for alle. Især i Afrika oplevede mange fattige lande syd for Sahara i perioden ligefrem økonomisk tilbagegang og blev yderligere distanceret af verdens rigeste lande. Samlet set blev verden nok rigere, men den økonomiske gevinst ved at sælge råvarer gav sjældent grobund for økonomisk vækst. Den lille profit gik i højere grad til forbrug end til nye investeringer i industriproduktion.

BNP, akkumuleret vækst i procent, faste priser, 1990-2006.

